

Szélső kezelési eredménytelen gyógyszeres terápia, illetve szövődmények kialakulása esetében indikált.

Prognózis. Korai diagnózis és erélyes terápia esetében a gyógyulási arány 90-95%-ra tehető. Ismétlődő infekciók azonban jelentős

károkat okozhatnak a húgyúti rendszer működésében, ami akár az egész életet végigkísérő, krónikus folyamattá válhat, és évekkel rövidítheti meg a várható élettartamot. Az öt éves túlélés T2-stádiumban 74%, T3-ban 52%, T4-ben csak 36% (2,3,6,8).

Kulcsszavak: *bilharziázis, húgybólyagdaganat, műtéti kezelés*

IRODALOM

- Abdulmir, Ahmed S. et al. (2009): Tumor Markers of Bladder Cancer: The Schistosomal Bladder Tumors Versus Non-Schistosomal Bladder Tumors. *Journal of Experimental and Clinical Cancer Research*. 25, 28, 27. <http://www.jeccr.com/content/28/1/27>
- Fedewa, Stacey A. et al. (2009): Incidence Analyses of Bladder Cancer in the Nile Delta Region of Egypt. *Cancer Epidemiology*. 33, 3-4, 176-181. www.sph.umich.edu/ceesp/abstracts/fedewast.pdf
- Gouda, Iman et al. (2007): Bilharziasis and Bladder Cancer: A Time Trend Analysis of 9843 Patients. *Journal of the Egyptian National Cancer Institute*. 9, 2, 158-162. www.nci.cu.edu.eg/Journal/june2007/can_1.pdf
- Hautmann, Richard E. – Volkmer, B. G. – Gust, K. (2009): Quantification of the Survival Benefit of Early Versus Deferred Cystectomy in High-Risk Non-Muscle Invasive Bladder Cancer (T1 G3). *World Journal of Urology*. 27, 3, 347-351.
- Miyake, Hideaki et al. (2010): Orthotopic Bladder Substitution Following Radical Cystectomy in

- Women: Comparative Study between Sigmoid and Ileal Neobladders. *Urologic Oncology*. 5 January. [Epub ahead of print]
- Shariat, Shahrokh F. et al. (2010): International Validation of the Prognostic Value of Lymphovascular Invasion in Patients Treated with Radical Cystectomy. *British Journal of Urology International*. 105, 10, 1402-1412.
- Traver, Michael A. – Vaughan, E. D. – Porter, C. R. (2009) Radical Retropubic Cystectomy. *British Journal of Urology International*. 104, 11, 1800-1821.
- De Vries, Remco R. et al. (2010): Survival after Cystectomy for Invasive Bladder Cancer. *European Journal of Surgical Oncology*. 36, 3, 292-297.
- Zaghloul, Mohamed S. (2008): Does Schistosoma-Associated Bladder Cancer Differ from Urothelial Cancer? Proof from the Laboratory and Clinic. *Cancer Genetics and Cytogenetics*. 15, 180, 2, 160-162.
- Zarzour, Ali H. et al. (2008): Muscle Invasive Bladder Cancer in Upper Egypt: The Shift in Risk Factors and Tumor Characteristics. *BMC Cancer*. 29, 8, 250. <http://www.biomedcentral.com/1471-2407/8/250>

Tanulmány

A KRÍZIS ÉS A TÁRSADALOMKUTATÁS: KI MIÉRT FELELŐS? TUDOMÁNSZOCIOLÓGIAI MEGFIGYELÉSEK

Tamás Pál

kutatóműhely-vezető,
MTA Szociológiai Intézet
tamas@socio.mta.hu

2008 novemberében a királynő meglátogatta az LSE-t, a jeles London School of Economics-ot. A közigazdászokkal való találkozásán állítólag megkérdezte, hogyan történhetett, hogy nem jelezték, mire számíthatunk? Nem tudom, miként válaszoltak akkor az egyetem vezetői. De a kérdés oly szokatlan vagy olyan komolyan megfogalmazott volt, hogy 2009 júniusában a British Academy konferenciát szervezett róla. Sőt, a tanácskozás után levelet írt a királynőnek, ezt a konferencia résztvevői nevében két akadémikus, Tim Besley és Peter Hennessy jegyzi (British Academy, 2009). Ott visszatérnek a novemberi kérdésre, és meglehetősen hosszasan magyarázkodnak. Sok okos ember kollektív képzelőereje mondott most csődöt – állítják. De hát az emberek jól akarták magukat érezni, ennek élébe ment a politika, s ők meg annak hatása alatt álltak! S belátják, hogy ebből az államnak és szerveinek gondjai támadtak. Megígérik, hogy az akadémia a csorbba kiköszörülésének érdekében – persze másokkal együtt – közös

előrejelző/megfigyelő kapacitások (horizon-scanning capacities) kiépítésének vág neki.

A közigazdászok szakmai felelősségéről valamilyen formában már az amerikai közigazdászok (az American Economic Association) idei januári nagy San Franciscó-i konferenciáján is szó esett. De a friss brit történet mégis nagy feltűnést keltett. A *Financial Times*-ban elindult egy közigazdász vita a kérdésről és a válaszról, majd igazán a közigazdaságtudomány lehetőségeiről és felelősségéről (FT, 2009). Mi, közigazdászok, túl sokáig voltunk foglyai a hosszú fellendülésnek – mondja az egyik. A közigazdaságtan egyébként sem igazán jó az előrejelzéseknél, mert a valódi gazdaságban túl sok minden hús-vér emberi döntésektől függ – írja a lap egy szerkesztőségi cikkben. A közigazdászok nem sokra alkalmasak. De részei a modernitásnak a második világháború vége óta – ugyanúgy, mint a pizzasütők, vagy az „ellenőrizd a súlyodat” gyorsmérlegek a vasútállomásokon. S most már nem vagyunk meg nélkülük – vélekedik

egy nagy londoni tőzsdevállalkozás elnöke. A krízis valóban közös tévedésekből vezethető le. Ebben a makroközgazdászok mellett bankárok, politikusok és a média is ugyanígy benne volt. Csak a közönség úgy véli, hogy a „tudomány”, vagyis az egyetemi-akadémiai közgazdászok mégsem tévedhetnek annyit, mint a többiek – írja egy egyetemi ember.

A szaksajtóban fontos közgazdászok – köztük nagyon nagy nemzetközi sztárok – közben azért elkezdték mondogatni, milyen belső szaktudományi történések vakították el a kutatást e területen az utolsó húsz évben. A *The Economist* is beszállt a vitába. Lényegében háromféle közgazdászai válasz rajzolódik ki. Az első egyszerűen visszautasítja a kérdést. Közülünk már évek óta mondták, ha magányosan vagy kisebbségben is, hogy hamarosan nagy baj lehet. De a politika és a közegyszerűen nem volt e véleményekre kíváncsi. Itt is vannak azért finomabb válaszok, Myron Scholes, az 1997-es Nobel-díjas szerint, aki maga is pénzügyi elméletekkel foglalkozik, a modellek jók, azokkal igazán ma sincs semmi baj. De az azokat alkalmazó bankárok túlhasználták, amit a tudománytól kaptak (*The Economist*, 2009). Olyan területeken is érvényesnek hitték azokat, ahol pedig nem voltak azok. Lehet, de hát Scholes sem számol be esetekről, amikor a helyzetet átlátó akadémiai szakértők e kockázatos kiterjesztések ellen jól láthatóan tiltakoztak volna. S vannak, akik azt hangsúlyozzák, hogy a kérdés a „baj lehet ebből” típusú előjelzések kapcsán önmagában sem korrekt. Mert azt nagyon sokan látták, hogy ebből feltehetően, kedvezőtlen feltételek egybeesése esetén baj lehet. Ez eddig nem valami nagy tudomány. De azt senki sem tudta, hogy mikor, milyen időn belül történhet baj. S ez lett volna a gyakorlat számára igazán perdöntő.

A második, a szakma önképében, belső értékrendjében látja a hibát (így elismeri, hogy valami nem működött, hiányzott). Maga a British Academy-lel is így fogalmaz; végül egy harmadik vonulat szerint a közgazdaságtudomány belső kognitív szerkezetváltásából következően az utolsó évtizedekben alkalmatlanná lett ilyen kérdések megválaszolására. Tehát korábban alkalmas lehetett, vagy az is volt. De a 70-es évek óta e képességét fokozatosan elvesztette. S ennek a közgazdaságtan belső szerkezetére visszavezethető okai voltak, vagy vannak ma is. Vannak, akik talán leegyszerűsítve úgy gondolják, hogy a makroközgazdaságtan – túlságosan is – egyféle scientista felfogás foglyává vált, és túlságosan hisz a modelljeinek. Vannak, akik a 70-es évek „úttévesztését” valahol Milton Friedman és Robert E. Lucas között fedezik fel. A tévedés eszerint az új klasszikus elmélet és a „racionális várakozások” vagy John Maynard Keynes teljes tagadása lett volna. A bizonytalanságért, történeti időmértékek alkalmazásáért az általános egyensúly helyett; illetve a visszatérésért – ugyan most már sokkal tökéletesebb matematikai apparátussal – a Keynes előtti ortodoxiához most fizetnénk.

Friedman Keynes ellenpontja vagy inkább kiegészítője? – kérdezik mások. Szellemes metafora lehet a szakmai vitákban a „sósvízi” és „édesvízi” közgazdászok szembenállásáé. A „sósvíziek” a kaliforniai és új-angliai, a két óceáni part közelében fekvő egyetemek közgazdászai lennének. Velük szemben a kihívó s egy ideig győzedelmes „édesvíziek” a belső nagy tavak környékéről kerülnek ki (mindenekelőtt a chicagói és a Carnegie-iskolát sorolják ide). Végül is a szakmán kívülről figyelve mindebből úgyis csak az lenne érdekes, hogy melyik megfontolásra lehet plauzibilisebb gazdaságpolitikát építeni.

A társadalomkutatásban az utolsó ilyen „miért nem mondtátok, pedig azért tartunk benneteket?” vitára 1989–91-ben, a Szovjetunió összeomlása után került sor. Akkor e kérdést elsősorban az amerikai ruszisztáknak és szovjetológusoknak szegezték. A kutatási területeket évtizedeken át bőkezűen támogatták. Szaktekintélyeik fontos politikustestületek tanácsadói voltak, gyakran megjelentek a médiában. Hát még ennyit sem tudtátok? – mondták akkor a tudománypolitikusok, és gyors ütemben csökkenteni kezdték az ilyen központok támogatását. Persze a Szovjetunió mint olyan megszűnt, a világgazdaság a válság után pedig természetesen nem. A párhuzamok itt nagyon is korlátozottak. De itt nem is a támogatás a probléma. Egyszerűen a modern kutatástól igen ritkán kéri ilyen formában számon a támogatásától várt – feltételezett, de elmaradt – hasznot. Ezért mindeképp érdekes lesz később nyomon kísérni, mi történik ebből következően az érintett kutatási területeken, intézetekben, tanszékeken. Tudomány- vagy politikai szociológusnak közgazdaságtan-episztemiológiai vitákhoz nem lehet és nem is szabad hozzászólnia. De a közgazdaságtani és rokondiszciplínák előrejelzési és gyakorlati koncepciógyártási funkcióit, a tanácsadói szerepek lehetőségeit és korlátait e területen épp a válság kapcsán talán érdemes újra áttekinteni.

A közgazdászok mint mintaadók

A közgazdaságtan a többi társadalomtudományi terület finanszírozói (és kisebb mértékben művelői) számára sok szempontból hosszabb ideig szinte magától értetődően egyfajta metodológiai mintának számított. Egyébként mindentől függetlenül a késői modernitás feltételei között a közvélemény is tulajdonított bizonyos „majdnem szakrális” funkciókat

a közgazdaságtannak vagy a közgazdászoknak. Végül is, valamilyen mintákat, normákat kínáltak a társadalom működésének megértéséhez. Paul Tillich (1967), a nagy protestáns gondolkodó valahol megjegyzi, hogy Karl Marx „a reformáció óta minden teológusok közül a legsikeresebb”.

A válsággal s annak közgazdászaiával kapcsolatban természetesen legfeljebb metaforáról beszélünk. A 60–90-es évek amerikai/európai közgazdaságtani tanszékein senki sem akart morálisan utat mutatni, közpolitikai szerepeket is csak ritkán, egyre kevésbé vállaltak. De a modernitás korábbi időszakában a szakma beszédmódja még más volt. A szegénység a bűn strukturális jelenléteként értelmezett, s a gazdaság optimalizálása ennek visszaszorítási programját jelentette. Egyébként az 1880-as években, amikor az Amerikai Közgazdasági Társaságot (AEA) alapították, az ötven alapító tagból húsz aktív lelkes is volt. Még a későbbi évtizedekben, a szakma meghatározó egyéniségei közül is akadt olyan, például Richard T. Ely, aki – egyébként a kor „progresszív mozgalmának” részeként – munkáját nemcsak politikai, hanem teológiai keretekben is értelmezte (Nelson, 1987). Személyesen Keynestől sem voltak teljesen idegenek a hosszabb távú programok vagy a szakközgazdásztól távolibb társadalmi víziók. Egy kis szövegében (1930) például megjegyzi, hogy a gyors gazdasági növekedés „kivezet bennünket a napfényre a gazdasági szükségszerűség alagútjából”. És hogy majd a jövő világában megszabadulhatunk az obszesszív tökefelhalmozástól és a korabeli gazdasági rendszer más „ízléstelen és igazságtalan” intézményeitől (Keynes, 1930). Hasonló „misszionárius” megfogalmazásokat napjaink vezető közgazdászainál is találhatunk. Robert Mundell (az 1999-es Nobel-díjas) szerint a

közgazdaságtan tudományos üzeneteinek nagyobb mértékű alkalmazásával megelőzhetünk volna a gazdasági világválságot, a nácizmust és a II. világháborút (Mundell, 2000). Az üzenet világos: több tudomány, kevesebb szenvedés. Charles Schultze (a Carter-adminisztráció közgazdász tanácsadó testületének elnöke, illetve a demokraták Great Society programjának igazgatója) szerint nincs értéktelen közgazdaság-tudomány. A világot akarja javítani, tehát hatékonyságpártinak kell lennie. Még Paul A. Samuelson híres, magyarul is kiadott bevezető tankönyvében, amelyben egyébként a közgazdaságtant értéktelen tudományként mutatja be, is vannak morális utalások vagy megjegyzések (például a monopolista árakról vagy a reklámversenyéről). Egyébként Samuelsonnál a jó és a rossz fogalmát a hatékony és a „rossz hatékonyságú” szembeállítás váltja fel. Ebben őt egyébként számtalan közgazdász követi.

A most ismét divatba jövő keynesianusok sem voltak fénykorukban kevésbé eltökéltek, ideológiamentesek vagy visszafogottabban „misszionáriusok”. Működésükre Albert Hirschmann olyan szektaszzerű próbálkozásokként emlékezik, amelyek meg voltak arról győződve, hogy az igazság birtokosai, és terjesztették az Üzenetet, a Jó Hírt a „még meg nem tért bennszülötteknek szerte a világon”.

A társadalomkutatás mint a válságok tudománya

A szociológia mint diszciplína kezdetben olyan erősen a válság, a krízis, a nem hagyományos *academia* terméke volt, hogy kezdetben majd fél évszázadon át normális, unalmas szaktudománnyá akart válni. Olyanná, amilyennek a laikusok vagy sok kívülálló a természettudományt hitték. Hiszen az magáról, nem kis mértékben önvédelemből, azt állí-

totta, hogy kizárólag saját kérdései és módszertana mozgatja. Ellenáll, ha mások kívánnák programozni. Vannak, persze, akik nem azért reagálnak lassan, mert védik a metodológiai és témaválasztási autonómiájukat, és ha akarnának, lehetnének gyakori média-kommentátorok, de nem lesznek azok, mert azt nem tartják helyesnek. Ők nem metodológiai megfontolásokból nem teszik ezt, hanem mert világméretű, életmódjukból, a világhoz fűződő személyes viszonyukból következően ilyesmitől idegenkednek. S az tulajdonképpen mindegy, hogy azután köz-kommunikációs stílusukról támadólag vagy inkább védekező pozícióból beszélnek.

Az utolsó években nyilvánvaló, hogy a kutatás és a társadalom kapcsolata valamilyen szorosabbá vált, de mi következik ebből a kríziskezelő tudományok számára?

Egyfelől, a társadalomtudományok folyamatosan hatottak a társadalmi vitákra, azok nyelvét, érvanyagát szolgáltatták. Gondoljunk a 18. századvég forradalmaira, a 19. század „szociális kérdésére”, 20. századi állami intervenciók és a tervező állam ideológiáira. S miközben mindennek megszületett, hatott az ellenzéke is, a köz meg többet vár, és egyszerre lelkes és folyamatosan csalódott is. Melyik modell működik? A köz túl sokat vár a kutatástól, s az visszahúzódik, vagy ellenkezőleg, a tudomány, hogy több támogatást szerezzen, túl sokat ígér, és képtelen teljesíteni?

A gyakorlati helyzetek kezelésénél végül is sokféle tudás áll rendelkezésre – a kutatásból érkező szakértők általában persze saját diszciplínájuk logikáját kínálják, de hát ott s ugyanakkor még mindenféle másféle tapasztalatokból lehet választani, s választanak is. Egyébként is a társadalomtudományi eredmények gyakran nem tudományos csatornákon vagy azok közbeiktatásával terjed-

nek, hanem közvetlenül a tudástermelőtől vagy a kutatási problémaérzékeltől, interpretálótól a felhasználóhoz közvetlenül, nem a tudományos kommunikációs rendszeren keresztül, hanem mozgalmak, szervezetek, intézmények közvetítésével jutnak el. Egyébként egyre nagyobb mértékben van ez így egyes új természettudományi területeken is. Kérdés, hogy ilyen helyzetekben mennyire tud egyszerre vagy legalább is egyidejűleg két piacra: a *szakembereknek és a publikumnak* szólni a kutatás. Megmaradt még ebben a helyzetben egyáltalán a szakma kontrollfunkciója, s ha igen, az mikor kivel osztozik, ha mégis, a kutatási folyamat és a végtermék ellenőrzésében?

Az újabb társadalomkutatásban a kutató-intézeti lét, az oktatástól elszakítottág csaknem természettudományos szakosodási szerepfelfogásokat hozott létre; a szűkebb szakterületek között gyorsan leépül a kommunikáció; s mert a kutatóknak gyakran nincs gyakorlatuk abban, hogy elmondják, miért mit is csináltak. Korábban lehetséges, hogy volt valamilyen egyensúly adott tudástípusok belső szaktudományi és külső társadalmi felhasználása között [bár ez akkor sem volt minden esetben magától értetődő], jelenleg ilyesmi azonban alig észlelhető.

Modernitás és gyakorlati problémamegoldás

A *social sciences*, vagyis a társadalomtudományok egyfelől fontos alkotórészei, indikátorai voltak általában is a modernitásnak, másfelől ott konkrét szerepet vállaltak és játszottak társadalmi kérdések megoldásában. A fordulóponthoz itt a praktikum megjelenésében a 19. század jelentheti: a szegényügy kezelése, az urbanizáció, a ki- és bevándorlás, a gazdasági növekedés problémájának tudatosodása. Szétválak az empirikus kutatás és a morálfilo-

zófia. S ilyen átrendeződést jelent a második világháború után pedig egy újabb hullámban a döntéstámogató kutatások, a *policy sciences* önálló területenkénti megfogalmazódása is.

A gazdaság elméletében a módszertani fordulat valamikor a 19. század végén megy végbe, amikor az egykori politikai gazdaságtanból modern diszciplínaként kialakul a neoklasszikus közgazdaságtan (a szociológia ekkor még öndefiníciós kísérleteinél tart csak). 1945 után már a jóléti állam széles körben használja mind keynesi, mind technikaibb, ökonometriai változataiban a közgazdaságtudományt.

A konkrét problémakezelést szolgáló, tágabb értelemben vett társadalomkutatás vitathatatlanul mai formájában a második világháború után lép színre. Tudománytörténeti ásatások azonban, persze már a 1920–30-as években is jelzik ilyen célokat szolgáló intézetek születését. Az újonnan összeálló világ-gazdaság láthatóan instabil és sebezhető volt, ezért a nagy gazdasági ciklusok értelmezésére és a nemzetgazdaságokat ezektől legalább részlegesen védeni hivatott kormányzati politikák kifejlesztésére elsősorban gazdaságpolitikai kutatóhelyek alakulnak. Ezen túl, ezekben az évtizedekben sokféle fontosnak tűnt az agrárgazdasági munkák kiemelt támogatása is. Az agrárpiacok szerkezete és árai különösen szélsőségesen váltakoztak, a vidék problémái könnyen mozgósítható rétegeket, népeiségeket érintettek. Így azután a társadalomkutatás és tanácsadás akkor születő központjai közül sok az agrárvilághoz kapcsolódik. Az amerikai agrár-társadalomkutatás még korábban, a 20. század első évtizedeiben teljeseedik ki. A 20-as évek elejére e kutatás már komolyan kiépült. Franciaországban az INRA-t (Institut national de la recherche agronomique) 1921-ben, Olaszországban az

INEA-t (Istituto Nazionale di Economia Agraria) 1928-ban, az amerikai Bureau of Agricultural Economics-ot pedig 1921-ben alapították. De ekkor jön létre, 1917-ben, a konjunktúrakutatás egyik korai történeti előképe, a Harvard Committee on Economic Research is.

A 30–40-es évek brit és svéd gazdaságpolitikai kutatásából áll össze, amit később keynesianizmusnak neveznek. A korabeli német és olasz kutatások inkább a gazdaság állami-politikai megszervezését látták itt megoldásnak, de jelentősen bővítették közben államiak korábbi adatkezelő képességeit is. E fasiszta államok akkortájt komolyan bővítették statisztikai szolgálataikat. Akkortájt divatos volt a munkapszichológia és egyáltalán a munkakutatás – az USA-ban és német/olasz miliókben egyaránt.

A korabeli társadalomkutatásban megjelennek az átfogóbb, a nemzeti társadalmak állapotait összefoglalóan bemutató trendreportok is (az USA-ban például Hoover elnök 1932-ben alapít testületet ilyenek rendszeres előállítására [Research Committee on Social Trends]). Szakpolitikák előkészítésében társadalomkutatók viszonylag tömeges bevonására az USA-ban azonban csak Roosevelttel elnöksége idején kerül sor.

A társadalomkutatás háború utáni bekapcsolódásánál a politikai koncepciógyártásba két alapváltozatot különböztethetünk meg: ott, ahol a politikai rendszer is alapjaiban folyamatos volt, és építeni lehetett korábbi ilyen kutatási hagyományokra (az USA-ban, Svédországban, Nagy-Britanniában), ez a tanácsadói-előkészítő kutatás gyorsan stabilizálódott, illetve beépült saját tudományági rendjébe is. Ahol azonban nem – mindenekelőtt Németországban, Ausztriában – elfogadható kiépítettségűről csak majd húsz évvel

később, csak a 60-as évek elején-közepén beszélhetünk. S az is a tudás- és intézménytranszferből következik, valamilyen amerikai modell terjedésének tudódik be, hogy a 30-as évek német–osztrák hagyományainak ilyen vonatkozású újraélesztésével nemigen próbálkoznak, vagy legalábbis ilyesmi kevésbé kerül a figyelem középpontjába. Az 50-es években a társadalomkutatás európai újjászervezésében amerikai alapítványok és programok egyébként is igen fontos, egyes felfogások szerint az itteni kormányokéhoz hasonló, sőt annál fontosabb szerepet játszottak. Mellétük igen fontos, kezdetben az állam gazdaságpolitikájánál élénkebb érdeklődés regisztrálható a technológiai változások iránt ettől az időszaktól kezdődően igen aktívan érdeklődő szakszervezeteknél is.

A kormányzatok közvetlen beavatkozásai iránti igények a megnyíló nemzetközi piacok és a háború utáni rekonstrukció körülményei között amúgy alacsony szintűek maradtak. Tulajdonképpen erre a helyzetre reflektáltak a liberális gazdasági elméletek is. Miért kellett volna akkor az államnak a maga számára különleges társadalomtudományi tudást termelnie? Ahol ilyesmire mégis szüksége volt, Olaszországban vagy az akkori NSZK-ban, ott ideiglenes szakmai konzultatív testületek-től igyekezett azt megkapni.

Ezzel együtt a német kormány az 50-es évek eleje óta finanszírozott gazdasági *survey*-ket és előrejelzéseket (1963-tól, a kormány gazdasági tanácsadó testületének megalakulását követően ezek rendszeressé váltak), és az 50–60-as évek fordulójától működtetnek adott problémák kezelésére irányuló társadalomkutatást (a franciáknál a városfejlődés, a németeknél regionális politika, az olaszoknál a „déli elmaradottság” szerepel a fontosabb kiemelt problémák között).

Tudás és policy

Amikor a 60–70-es években a tudománypolitikában megjelenik a *hasznosításkutatás* (*utilization research*), s *posztulálja*, hogy a *szociológiát* és a *politológiát* „alul-”, vagyis a *lehetőségesebbnél/kívánatosnál kevésbé* használják, akkor e diszciplínák megjelenítetttségét igazán a *közgazdaság-tudományéhoz* hasonlítják.

Az USA-ban egyébként a hatvanas években már van elég kutatás és szakember az induló nagy szociális programok: a War on Poverty és a Great Society Program kiszolgálásához, a németeknél is megfogalmazódik a „policyreleváns” társadalomtudományi ismeretek előállításának szükségessége, de a 60-as évek egyetemi reformjai kellenek ahhoz, hogy ez programszerűen el is induljon. A reformok megalapozásához szükség volt a német kutatásban 70–80-as évek tartalmi átrendeződésére is. Az ortodoxia helyett a heterodoxia, a konszenzus kieroportolása helyére a konfliktus elviselhetősége került előtérbe. Kérdés, hogy ez az elmozdulás látható-e ekkor máshol, és konkrétan a közgazdászoknál? A hollandoknál, úgy tűnik, igen. Hiszen a tolerancia és kölcsönös elfogadás, a szociális szerveződésben a tartósan egymásra épülés, egymásra figyelés „holland” alapelvek voltak – mégpedig a kontinentális Európában különös, inkább angolszász kulturális elemként. S ott már korán létezett olyan adatkultusz, amelyhez folyamatos empiriát kellett szervezni.

E kutatástípusnak mindemellett alapproblémája, hogy a *policy*-megrendelések általában szűk terjedelműek és időtávúak, s a kutatók ezt többnyire különösebb vita nélkül elfogadják, s nem is akarnak maguknak a felkínálnál szélesebb kontextusokat teremteni. Így azután az értelmezési kereteken keresztül meghatározott megrendelések az értelme-

zési keretekben rekedő politikai elemzést, s egyáltalán válaszokat produkálnak. Annak kimondása, hogy válság van, és hogy ilyen helyzetben a kutatásnak is kellene valami különlegeset, épp most hasznosíthatót produkálnia, elsőnek az OECD-ben hangzik el a jóléti állam vonatkozásában, s azóta az irodalomban e krízisnarratíva szinte folyamatosan jelen van. Az első ilyen válságvitákban először értelmezési keretkülönbségekkel magyarázzák az eltérő álláspontokat. Pontosabban, inkább azt, hogy először nem is tették világossá a vitapartnerek számára, hogy a *frame*-jeik, értelmezési kereteik eltérőek (pedig a viták végül is ebből következtek). Következésképpen világossá kellett tenni, hogy ki milyen kiinduló értelmezési kereteket használ.

Mozgásterek

Az állami szabályzás modern elméletei kialakulásánál és az első korszerű közgazdasági/közpolitikai formák felbukkanásánál a közreműködő szakértelmiség helyét nagyobb-részt még állandósított kapcsolódási formákban, munkahelyeken képelték el. Valószínűleg nem arról volt szó, hogy azt hitték volna, mindig annyi friss tudásra lesz szükség, hogy annak biztosítóinak mindig kéznél kell lenniük (bár ennek ellenkezőjére sem találtunk bizonyítékot). De ezért az kiderül, hogy úgy gondolták, a tudásszállítóknak biztonságban kell magukat érezniük, nem célszerű, ha ki vannak szolgáltatva egzisztenciálisan, mert akkor hajlamosak lesznek olyan lobby-csoportok érveit is meghallani, akik az állam számára épp az adott ügyben választható opciók mögött megjelennek. Ezzel ellentétben, ma a legtöbb ipari állam igazgatásában a szakértők, a „kormányközgazdászok” többségét ideiglenes, az egyébként érvényes politikáknál sokkal rövidebb ciklusú munkaformák

kötik vállalt feladataihoz. E helyzetnek is megvan persze a maga logikája, érvrendszere. Mindenesetre itt a munkába bevontak munkaidejük nagy részét a szerződések megszerzésére, a pályázati munkákra és teljesítéseik monitoroztatására fordítják. Sok esetben ez kifejezetten az értékes, szakosodott tudástermelő kapacitások pazarlását jelenti.

A tanácsadói munkakörök és az akadémiai karrier közötti kapcsolat szorossága is változik. Az 1945 utáni korszak amerikai-európai sztárközgazdászainak igen nagy része (még Samuelson vagy Friedman is) eltöltött valamennyi időt állami szerveknél, s ezek az évek tulajdonképpen betagozódtak szakmai pályájukba is. Az amerikai akadémiai karrierbe valahogy később is beépülhetett a néhány évnyi teljes munkaidejű állami szerepvállalás, a nyugat-európaiakba sokkal kevésbé. Legalább is a vezető tanácsadók vagy a meghatározó közgazdász teoretikusok életútinterjúiból valami ilyesmi rajzolódik ki. Az ilyen szakértőket persze általában az állami posztkon sem rutinfeladatok megoldására használják, és az ott megszerzett készségek később az egyetemi oktatásban is jól működnek. A 80-as évek óta azonban az állami és akadémiai pályák szétválni látszanak. Ebben a szakaszban egymástól mintha az egyik vagy másik pálya teljesítménykritériumai is távolodnának. A közgazdasági kutatás egyre szűkebben szakosodott, és matematizáltságának mértéke is nő. S a kutatási szférában is erősödik a verseny. Következésképpen a korábbiaknál kevésbé éri meg valakiknek, hogy onnan kiszálljanak, és hogy néhány évig átfogóbb közfeladatokkal foglalkozzanak (akár teljes munkaidőben, akár csak annak egy részében). A növekvő akadémiai specializálódás különben is eltávolít attól a szintéziskészségtől, amely a köztanácsadói feladatokhoz szüksé-

ges lenne. Néhány e trenddel ellentétes életutat, a Nobel-díjjal is elismert Paul Krugman, Joseph Stiglitz, de Jeffrey Sachs, Dani Rodrik, Anders Aslund pályáját akadémiai sikerek, médiaszereplés és tanácsadói munka együtt kíséri. De pályájuk ebbeli unikalitását maguk és teljesítményük méltatói is aláhúzzák.

A jelenlegi válság közgazdász szerepeinek kritikusi közül többen épp az akadémiai kutatás „befeje fordulását” és ebből is következően a tanácsadói/elemezői munka „elsekélyesedését” tartják részben felelősnek a mostani helyzetért. Egyébként a tanácsadói interjúk – még a kezdődő akadémiai/szakértői pályaszétválások előtt (Allen, 1977) is hangsúlyozták, hogy a szakértői munka középső szintjein nem modellekkel kell dolgozni, hogy ott az emberektől tulajdonképpen néhány számsorral alátámasztott alapösszefüggések bemutatását várják, nagyon gyorsan, a következő nap reggelére, vagy még jobb, ha aznap délutánra. Ritkán van a bevezető közgazdasági kurzusok alapjainál mélyebb összefüggések bemutatására szükség (Nelson, 1987). A tanácsadó szerepe többnyire kimerül abban, hogy sikerül megakadályoznia valamilyen végzetes ostobaságot. Pozitívabban gondolkodók ugyanitt azt húzzák alá, hogy legfontosabb feladataik szétszórt, többféleképpen értelmezhető adatok összefésülése, döntési alternatívákba rendezése lenne.

Cinikusabb vélemények az interjúkból (Allen, 1977, 81.): nemigen hisznek kollegáiknak, ha azok azzal büszkélkednek, hogy elemzésük logikáját, számításait elfogadva sikerült egy nagyobb állami programot jó irányba indítani. Lehet, hogy az irány jó volt. De majdnem biztos, hogy valamilyen nem szakmai érdek lehetett ott a meghatározó. És az elemzés logikája lényegében azt erősítette meg.

A tanácsadó közgazdász ugyanakkor, különösen nagy igazgatási szervezetekben – az interjúk szerint (Nelson, 1987) – sajátos politikai vállalkozó is. Az adott személy vagy az általa megjelenített csoportvélemény sikerének valószínűségét nagymértékben erősíti, ha azt szervezetkonform formákban találja. Ha a tanácsadó nemcsak a célpolitikusra, hanem annak apparátusára is figyel, ha azokkal barátkozik. Az ezt a szakmát nagyon sikeresen művelők szerint (Nelson, 1987) zsákutcába visz, ha a „szaktudományos” háttérű véleményt szembeállítják az apparátus által megfogalmazott politikai vagy igazgatási alternatívákkal. Ha a tudós közgazdász tanácsadók hangsúlyozottan elkülönülnek az adott döntéshozatal szolgáltatók más belső köreitől. Bár itt a „bekeveredés” veszélye nyilvánvaló, de a szakmai érvek elfogadásának valószínűsége is nagymértékben növekszik.

A tanácsadói „szakácsfogásokról” az amerikai irodalomban mindmáig a Kennedy-korszak s az őt követő demokrata kormányzás emberei számolnak be a legérzelmesebben. A fenti dilemmát ők úgy vélték feloldani, hogy a szakértők/tanácsadók és a tulajdonképpeni politika közé építették be egyfajta *interface*-ként a politikai vállalkozót. Esetenként ő vált a közpolitika modernizálásának kulcsszereplőjévé is. Ezek lehetnek közgazdaságban magukat kiismerő jogászok, műszaki kérdésekben járatos közgazdászok stb. (ebből a korból a legfontosabb posztkon Stephan Breznerre, Alfred Kahnra, vagy Charles Schultze-re, Walter Hellerre szoktak hivatkozni).

Egyébként vannak nagy, elvinek tűnő, számukra központi ügyek, amelyeket a közgazdász tanácsadóknak sikerül keresztülvinni az apparátusokon, s vannak, amelyek ugyanilyen szakmai összhang esetén is megbuknak. Az amerikai gyakorlatból (Nelson, 1987) ilyen

sikernek tűnik a 70-es években az állami dereguláció, amelynek azután technikai megoldásait is másolták az egész világon. S ilyen kudarc volt a különböző zöld adók bevezetésének kísérlete a 80-as években. A 80-as években az egész zöld közgazdász tanácsadói kör szinte egységesen meg volt arról győződve, hogy ezeken vagy a szennyezési licenckereskedelmen keresztül, tehát piaci eszközökkel, kezelni lehet a környezeti ügyet, de erről akkor senkit sem sikerült meggyőzniük, pedig igazán akarták. Az első deregulálóknak (a légiforgalom szolgált itt kísérleti terepként) sikerült maguk mögé állítani a fogyasztói képviselőket, mert azok olcsóbb árakra számíthattak, meg a (bal)liberális véleményt, mert az monopólium- és nagyvállalat-ellenes volt. Végül a politikai konzervatívokat is, akik ettől több szabadpiacot és kisebb államot reméltek.

A zöld adóknál nem állt össze egy ilyen koalíció. Fontos környezetvédő csoportok elleneztek mint „licencosztogatást környezet-szennyezésre”. A Nixon-adminisztráció idegenkedett tőle, mert nem látta, hogy nagyon pontos részletesítmények jelzése nélkül hogyan lehetne eladni a közvéleménynek. Az ipar meg egyszerűen egy új adónemet látott az egészben.

A jóléti állam tudáspiaccal

De a jóléti állam kiépülésével fokozatosan az államnak mégiscsak egyre több specifikus társadalomtudományi ismeretre lesz szüksége. Alig hihető, írja abban az időben Edward Shils (1965), „hogy ez a rend megfordul”. S amikor reformokról kezdenek időnként beszélni, mint Franciaországban vagy Németországban, ott hirtelen úgy tűnik, aktív támogatásra is szükség van. Ne felejtjük, hogy a kor, legalábbis a látszat szerint, tudo-

mányhívő. A kormányzati beavatkozások legitimitációjához hozzá tartozik, hogy „kutatásokra épülnek”, hogy „jelentős adatforrások állnak mögöttük” stb. Itt a közgazdaságtudomány szerepmintája a többi társadalomtudományi terület számára valamiképpen nyilvánvaló. Már vannak tanácsadó testületei, sok számmal dolgozik, a 60-as években egyre többet használ modelleket, s így a politikusok és a művelt közönség szemében is „valódi” tudománynak látszik. A kor kutatáspolitikusai azt hiszik, ha megrendeléseikhez komoly forrásokat is kínálnak, a közgazdák más társadalomtudományi területek is követni fogják. S persze a 60-as évek végéig a közgazdaságtan ezen alkalmazott területeken intellektuális mintákat is kínált a többieknek.

Bizonyos értelemben sokak szemében a társadalomkutatás más területein talán valamilyen olyan szerepet játszhatott, mint a 20. század elején a fizika a természettudományokban. E metodológiai mintakövetési divatnak lehetett része például ebben az időben a társadalmi indikátor mozgalom. A háború utáni években nemzetgazdasági indikátorrendszereket építettek fel, s aktívan használták is ezeket előrejelzésekhez. A 60-as évek legelején úgy tűnt, hogy hasonló célokra hasonló módon társadalmi indikátorrendszereket is össze lehetne állítani. S persze, hogy azokat társadalmi előrejelzések készítésére lehetne használni. A prognosztikai elem bevezetése ebben az időszakban alapvetőnek tűnt a társadalomkutatás scientizálódása szempontjából. Nyilvánvalónak tűnt, hogy ez lesz a következő lépcső a terület fejlődésében, hiszen a tudományos tudásnak kétségtelenül van előrejelzési funkciója. Következésképpen, ha a társadalomkutatás egyre több ága, s nem csupán a közgazdaságtudomány, bizonyítani akarják, hogy „tudományok”, s hogy mint

ilyenek a praxis számára is hasznosak lehetnek, akkor erősíteni kell bennük ezt a prognosztikai elemet (a francia kutatáspolitikában még mindez az állami tervezési sztereotípiával is kombinálódott). A 60–70-es években megjelennek azon rendszerkutatók is, akik a különböző társadalmi intézményekre elemezni kívánták a rendszerelmélet más területeken kifejlesztett elemeit.

Ezekből a víziókból következően azután persze politológusok és közigazgatás-tudományi szakemberek a politika és a kormányzati rendszer racionalizálását is meghirdették, hiszen azok másképp nem lennének (lehetek volna) alkalmasak a tudományból érkező impulzusok kezelésére, befogadására.

Az 50-es évek vége–70-es évek között azután országonként, politikai oldalanként, ágazatonként jól leírt, esettanulmányokban bemutatott „reformkoalíciók” alakultak ki – kutatók, politikusok, igazgatási szakemberek közreműködésével. A kutatás itt nem alkalmi vendég volt, hanem bizonyítóanyag- és víziószállítóként a csapatok magjába tartozott. De, persze, ha a koalíció veszített – politikus csapatával együtt marginalizálódtak kutatói, ideológusai is. Az alkalmazott kutatási csapatok legerősebb képviselőin túl ez az involvált kutatócsoportok tagjai számára váratlan kudarcként, egyfajta igazságtalanságként jelent meg. Az átlagos háttérkutató ritkán volt tudatos közpolitikai szereplő. Általában többnyire észre sem vette, hogy a közpolitikai jártékterén mozog. Természetesnek veszi, ha magát a győztes oldalon találja, hiszen ő tudja, hogy szakmailag neki igaza kell legyen (s nem észleli, hogy esetleg nem ezért, hanem a koalíció adott pillanatbeli sikereiből következően került a győztesek közé). S ha ugyanilyen okokból veszít, sorsát nyilvánvaló politikai áldozatként éli meg.

Rendszerek / terék

Ugyanakkor egyfelől, a különböző politikai-igazgatási rendszerekben magától értetődően különböző terei és kapcsolódási pontjai lesznek ennek a kutatásnak. Másfelől ezt a közgazdasági/szociológiai tudást különböző nemzeti tudástermelő rendszerekben állítják elő. Nyilvánvalóan egyes rendszerekben a számára szükségesnek hitt tudást az államigazgatásba betagozódott termelő egységek állítják elő, másokban pedig inkább kiszerveztetik ennek előállítását egyetemi-akadémiai rendszerekbe. Ebből és a nemzeti nyilvánosság szerkezetének eltéréseiből következően igen eltérő ennek az alkalmazott kutatásnak, illetve az ott előállított politikai koncepciónak a láthatósága. Van, ahol léte tulajdonképpen csak kiindulópontként vagy apropóul szolgál a nyilvános vitákhoz, koncepciók ütköztetéséhez. Másoknál az igazgatási elit elnyeli, magába zárja, s így láthatatlanná is teszi azokat a koncepciókat, amelyeket különböző szakértői testületek megfogalmaznak. Másrészt bannak ezekkel a tudáscsomagokkal stabil államapparátusok, stabil helyzetekben. S másként, ha problémaérzékenységüket, reakciókészségüket a bennük éppen kételkedő közvéleménynek bizonyítaniuk kell.

Valószínűleg, mindezzel összefüggésben itt értelmezhetőek lennének a „policy stílusok” és a „politikai-igazgatási kultúrák” (Verwaltungskultur) (Jann, 1983) is. S így felrajzolható lenne, hogy adott időszakokban milyen nemzeti igazgatási kultúrák és stílusok, milyen közgazdasági/szociológiai alkalmazott tudást kedvelnek, s melyeket nem tudnak adaptálni (bár igazán a kifejlesztését sem voltak képesek tisztességesen támogatni). Természetesen bármelyik „nemzeti stílus” vizsgálatánál az azon belül létező eltérő ágazati

hagyományokat is érdemes figyelembe venni. És eltérhetnek a retorikák is. 1989 után Közép-Európában például nem létezhetett (gazdaság)politika, amely nem privatizációról, deregulációról, reformokról, a piac szerves voltának visszaállításáról beszélt – akkor is, ha különben a nemzeti stratégiai iparágait védte, munkaerőpiacain különböző módokon korlátozta a munkavállalás szabadságát, és reformjai fontos állami szabályozó funkciókat nem leépítettek, hanem az eddigiektől eltérő formákban megerősítettek. A nemzetközi környezetet mindaddig kevésbé zavarták a stíluselemek, ameddig a multinacionális vállalatok tereit érintették, és a fenti nyilatkozatokkal tulajdonképpen a helyi elitek ismételt deklarálták a lojalitásukat.

Mindeközben nyilvánvalóan más lesz ennek a tanácsadói/alkalmazott kutatásnak a funkciója olyan rendszerekben, ahol a monolit igazgatási elit túlsúlya a meghatározó, és egy olyanban, ahol a hatalmi ágak egyensúlyának valóban élő hagyományából következően a kutatási-szakértői kapacitások is megosztottak. Az európai parlamenteknek általában nincsenek komolyabb saját, folyamatosan működő elemző-policy kapacitásai, a Kongresszusnak Washingtonban azonban valóban vannak. Elmondhatjuk, hogy ezek korábbi korszakok lenyomatai, hogy most már ott is nagyobb részt az igazgatás *ad hoc* megrendelése váltak meghatározóakká. De már csak létező elemző kapacitásaira építve is az amerikai törvényhozás autonómiája fontos stratégiai ügyekben mégiscsak nagyobb lehet, mint azoké a parlamenteké, amelyek ilyenekkel nem rendelkeznek.

Mindeközben ha megkülönböztetünk aktív intervencionista és reaktív államigazgatási stílusokat, akkor azok az országok, amelyekben az igazgatás hagyományosan inkább

reaktív – nem szalad előre, akkor próbál meg valamit kezelni, ha már nem lehet távolabb tolni, vagy elnapolni –, ilyennek hisszük például Nagy-Britanniát és Olaszországot, akkor annak ott kevesebb policy-konceptióra, kidolgozott szakértői anyagra van szüksége. Ellenkezőleg, az aktivistáknak, mint a franciáknak, japánoknak, svédeknek, több méretre szabott, egyéni problémamegoldásra „legyártott” tudásra van szükségük. Ez azonban nem jelenti, hogy az aktivista-technokrata szakpolitikáknak (például a franciának) több „objektív” információra lenne szüksége, mint egy, a bevont érdekeltek nyilvános alkúira épülő döntési rendszernek (mondjuk a britnek). És ez a nyilvánosan a társadalomkutatásra hivatkozó rendszer, például a brit, egyáltalán nem magától értetődően lesz racionális vagy racionalizált. A 60-as években, Európában talán valóban lehetett egyfajta „racionalista fordulatról” beszélni (Heilbron, 1997) abban az értelemben, hogy kutatók és döntéshozók, ha konkrétan másként, de mégiscsak együtt hitték, hogy adott problémára vonatkozhat egyfajta tudás, amit ha megismerünk, majd alkalmazunk, akkor a felmerülő kérdéseket, nehézségeket kezelni tudjuk. De hát azóta már megtanultuk, hogy adott probléma kezelésénél a győztes csapat mellett vesztesek is léteznek, s hogy ugyanarra a problémára vonatkozóan többféle el-lentudást kell egyidejűleg kezelniünk. S ezek versenyében, vagy tudatos ütköztetésénél egyáltalán nem biztos, hogy a racionalitás kategóriáiban fogunk majd operálni. S magától értetődően olyan helyzetekben és országokban, ahol a nemzeti policy stílus alapja valamilyen általános konszenzusszerűség lesz, a tanácsadás is a különböző partnerek érdekeit követve, de hasonlóan konszenzusközpontú lesz.

A policy stílusoktól függően érdemes még adminisztratív stílusokat is megkülönböztetni, hiszen a különböző közigazgatások is másként használják a társadalomkutatás eredményeit, vagy az előrejelzéseket. Lesznek olyanok, amelyek a kutatás eredményeit használva a korábbinál nyitottabbak, és magukat is valahogy a scientizálódási folyamat, az új racionalitás részeiként élik meg. S vannak olyanok, amelyekben továbbra is folyik egyfajta „titokgyártás”, a tanácsadóknak be kell illeszkedniük egy korábban, színre léptük előtt kialakult adat- és információhasználati politikába. A rendszer részeivé válnak elfogadják annak tudásforgalmazási stílusát, s tulajdonképpen gyakran annak áldozataivá is válnak.

Léteznek persze nemzeti stílusok és ágazati hagyományok, amelyek a primer tudás-termelést a tanácsadó szervezeteken kívül tartják, és onnan vásárolják. Másokban egy ellenkező hagyományból következően a belső tanácsadó csoportok felépítése, a szaktudás egyfajta szervezeti függőségben tartása, folyamatosan elkötelezetté tévése lesz magától értetődő. E különbségek az intézményépítésben is megjelenhetnek. Az egyik pólus nyilvánvalóan háttérintézményeket épít, a másik vagy azért, mert nem akar ilyesmivel bajlódni, vagy, mert feladatai, megrendeléseivel volu-mene kisebb, beéri ad hoc megrendelésekkel az akadémiai szektorban. A folyamatos lojalitás biztosítására természetesen a második esetben is vannak technikák.

A számtalan, e tekintetben rendelkezésre álló empirikus eseteírás erősen kontextusfüggő. Tulajdonképpen nincsenek a környezettől független magyarázatok, melyek az eltérő szervezetek választásait e megoldások között egyszerűen értelmeznék. S hasonló megoldásoknak is lehetnek különböző szervezeti

ideológiáik. Állandó tanácsadó testületet lehet építeni, mert valaki akkor érzi magát biztonságban, ha egy bejáratott, kiszámítható formákban együttműködő csoport sokféle ismereteire építhet. S működtethető ugyanilyen tanácsadó csoport kívülről is, ha az adminisztráció a vitáik eredményeire igazán nem is kíváncsi, azokat komolyabban alkalmazni csak igen ritkán akarja. De igen fontos szervezete hitelessége, elfogadottságának fenntartása szempontjából, hogy közismert szakértőket sorolhat fel szűkebb intellektuális környezeteként a nyilvánosságban. S e szempontok kétségtelenül keveredhetnek. A nemzeti stílusok itt magyarázhatnak fontos különbségeket. A német–osztrák közigazgatás, s így persze a magyar is, hagyományosan legalista (rosszindulatúan jogászokodóknak is nevezhető) volt. S ebből következően azután a számukra szükséges tudástermelők mozgásterét kijelölték, ezeket junior partnerként kezelték. Az amerikai rendszerekben a tudományos szolgáltatók szerepe – nem utolsósorban az igazgatók adminisztrációs önképéből következően – hagyományosan más volt. A 90-es években e kontinentális rendszerek modernizálása, különösen az „új demokráciákban” sok szempontból azután „amerikanizálásukat” is jelentette. Elvben ebből a helyi tudáshasználat valamilyen mértékű emancipálódása is következhetett volna. De mert ezek az igazgatási reformok nagyobb-részt kudarcot vallottak, az azokon belüli „tudásfelszabadítás” is inkább elmaradt. S amikor e folyamatok kritikájaként más kormányzatok (többnyire konzervatívok vagy szociáldemokraták) az állam valamely meg-erősítését, rekonstrukcióját hirdetik, az igazgatás tudástermelési/hasznosítási szempontjai programjaikban alig jelennek meg. Érdekes módon, ezekben a koncepciókban (s nem-

csak Közép-Európában) az egyébként méltán nagy hírű francia igazgatás két olyan eleme, mint a közszolgák más ágazatokhoz, szférákhoz képest szuper kiképzettsége, és egyfajta elszánt technokrata intervencionizmus, általában nem is jelennek már meg.

Következtetések

A közgazdaság-tudomány a társadalomkutatás más ágaival együtt működteti a jóléti államot, és fölötte-mögötte a globális gazdaságot. Míg a 20. század elején–közepén a közgazdászok szinte egyedül, más értelmiségi szakmákhoz képest aránytalanul nagy számban töltöttek be állami tanácsadói funkciókat, ma összetett csapatokban dolgoznak. A termelt és felhasznált tudás minőségéért is így egészében a diszciplínák és szakmák nyalábja együttesen felel. Mindez nem zárja ki adott szakkérdések kapcsán a kiemelt részfelelősségeket (most például a pénzügyekkel foglalkozókat).

Most már a társadalomtudományi akadémiai szakmai közösségek is akkora létszámúak, hogy azokon belül az előmeneteli, életpályaszabályozási, státuszbiztosítási szempontok egyre fontosabbakká válnak. Sőt, most már a hagyományos tudományos értékkritériumokkal együtt szabályozzák a tudástermelést is. E két hatás természetesen gyakran ütközik, de mintha egyre inkább a szervezeti-üzemi feltételek hatása erősödne. Ebből is következően az akadémiai és tanácsadói szakmai pályák egyre inkább szétválnak, az egyik terepen szerzett elismerést a másikon egyre kevésbé ismerik el. Ebből következően bonyolódott a tudásáramlás a két szféra között.

A gazdasági-társadalmi rendszerek egyenlőtlen fejlődése, az új globális gazdaság(ok) strukturális egyensúlyzavarai alapállapotnak minősülnek. A válság nem katasztrófa és nem is egyszerűen csak ciklusok szakaszainak kü-

lönleges ismérve, hanem a rendszerek állandó alkotóeleme. Következésképpen, a „tűzoltó feladatok” az eddigieknél sokkal szervezettebben épülnek be a tanácsadó társadalomkutatók: közgazdászok, szociológusok majdnem rutin feladatai közé.

A nagy létszámú szakmai közösségekben és az egyre inkább szervezettel is elkülönülő tudástermelő helyeken a diagnosztika, az analitika és a terápia az eddigieknél sokkal önállóbb programokká, sőt intézményekké válnak. Ezt a szétválást-szakosodást a szakmai érdekek belső differenciálódása kíséri. A legalább kifelé magát homogén közösségként megfogalmazó diszciplínák belső érdekkonfliktusai a szakmán kívül is láthatóvá válnak. Így azokba szükségszerűen külső erők is bekapcsolódnak – akár saját érdekeiket követve, akár belső meghívásokra reagálva.

A társadalomtudományi kutatási nagyüzem egyre több forráshoz jut, tehát a szó hétköznapi, anyagi értelmében is egyre inkább megéli annak középpontjait, magjá-

hoz tartozni. Ez a mag ellenőrzi majd az adott kutatási terület fősodrát, esetleg ha ilyen van, alapparadigmáját is. Mindebből következően, aki ezeknek alternatíváját fogalmazza meg a tudástermelésben, a központ olyan védőívvel találja szembe magát, akik vele szemben természetesen élni fognak a forrásmegvonás különböző formáival is. Tehát a koncepcionális szakmai kritika egyre kockázatosabbá válik – egyes esetekben egzisztenciálisan is. Ezért a kelleténél sokkal erősebbé válik a szakmai mag vagy szakmai elit. A szélesebb értelemben vett gazdasági és társadalmi válságok ezeken a területeken különösen hasznosak, mert legalább részben kikezdi a szakmai elitek önvédelmi rendszereit, és ezzel legalább ideiglenesen esélyt kínálnak alternatív csapatoknak is.

Kulcsszavak: *tudományszociológia, válság, tanácsadó, szakértő, tudáspiacok, kognitív stratégiák, válságelemzés, modernitás, akadémiai karrier*

IRODALOM

- Allen, William R. (1977): *Economists and Economic Policy – Modern American Experiences*. *History of Political Economy*. Spring 9, 1, 48–88.
- British Academy 2009: *Her Majesty The Queen*. London, 22 July 2009. • <http://media.ft.com/cms/3e3b6ca8-7a08-11de-b86f-00144feabdc0.pdf>
- Colander, David – Föllmer, H. – Hass, A. – Goldberg, M. – Juselius, K. – Kirmen, A. – Lux, T. – Sloth, B. (2009): *The Financial Crisis and the Systematic Failure of Academic Economics*. Institut für Weltwirtschaft, Working Paper No. 1489. Kiel, Februar 2009. • <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.148.56&rep=rep1&type=pdf>
- The Economist (2009): *Efficiency and Beyond*. 16 July 2009. • <http://www.economist.com/node/14030296>
- FT – Financial Times (2009): *What is the Point of Economists*. 2009, July 28. • <http://blogs.ft.com/arena/2009/07/28/economists-what-is-the-point/>
- Friedman, Benjamin M. (2009): *The Failure of the*

- Economy and the Economists*. *The New York Review of Books*, 28 May 2009. 42–45. • <http://www.nybooks.com/articles/archives/2009/may/28/the-failure-of-the-economy-the-economists/>
- Heilbron Johan – Magnusson, L. – Wittrock, B. (eds.) (1997): *The Rise of Social Sciences and the Formation of Modernity*. *Conceptual Change in Context, 1750–1850*. *Sociology of Sciences. A Yearbook*. Kluwer, Dordrecht • <http://books.google.hu>
- Jann, Werner (1983): *Staatliche Programme und „Verwaltungskultur“*. Westdeutscher Verlag, Opladen
- Keynes, John Maynard (1930 [1963]): *Economic Possibilities for our Grandchildren* In: Keynes J.M. *Essays in Persuasion*. New York, W.W.norton, idezett 369,371,372 old.
- Kirchgässner, Gebhard (2009): *Die Krise der Wirtschaft: Auch eine Krise der Wirtschaftswissenschaften?* CREMA Working Paper no. 2009 - 15. Basel, <http://www.crema-research.ch/papers/2009-15.pdf>
- Mundell, Robert A. (2000): *Reconsideration of the*

- Twentieth Century. *American Economic Review*. June, 327–340.
- Nelson, Robert H. (1987): *The Economics Profession and the Making of Public Policy*. *Journal of Economics Literature*. XXV, March, 49–91.
- Samuelson, Paul – Barnett, William A. (eds.) (2006): *Inside the Economist's Mind – Conversations with Eminent Economists*. Wiley-Blackwell, New York

- Shils, Edward (1961 [1965]): *The Calling of Sociology*. In: Parsons, Talcott et al. (eds.): *Theories of Society*. Free Press, New York
- Tillich, Paul (1967): *A History of Christian Thought – from its Judaic and Hellenistic Origins to Existentialism*. (Braaten, Carl ed.) Simon and Schuster, New York • <http://www.religion-online.org/showbook.asp?title=2310> (első rész)

